

*С.Ю.Ражабова**Низомий номидаги ТДПУ доценти*

БЎЛАЖАК ЛИБОС ДИЗАЙНИ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ ТАЙЁРЛАШДА САМАРАЛИ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ

Аннотация: Ушбу мақолада дизайн соҳасида талабаларни ўқитишда энг самарали бўлган методларни танлаш ва ундан фойдаланиш методикаси ёритиб берилган.

Аннотации: В данной статье описана методика выбора и использования наиболее эффективных методов обучения студентов в области дизайна.

Annotation: This article describes a methodology for choosing and using the most effective methods of teaching students in the field of design.

Либос дизайни ўқитишда талабаларга моданинг тарихий ва маданий жиҳатларини тушунтириш муҳимдир. Либоснинг замонга, ижтимоий ҳолатга, маданиятга ва эстетикага боғлиқ эканлиги аниқланиши керак. Бунинг учун, бир томондан, моданинг асосий тўпламларини (тўплам, линза, соялар, мато ва шунга ўхшашлар) тушунтириш ва уларнинг бир-бирига таъсирини кўрсатиш муҳимдир. Иккинчидан, моданинг ижтимоий ва иқтисодий жиҳатларини тушуниш муҳим, чунки ҳар бир либос дизайни ижтимоий контекстга мос келиши керак.

Таълим жараёнида ва уни олиб боришнинг самарадорлигини оширишда таълим шакли, тури, метод ва воситаларининг алоҳида-алоҳида аҳамияти мавжуд.

Касб таълимида амалий методлар энг самарали метод ҳисобланиб, бу метод талабалар онгида маълумотнинг 75 % и сақланиб қолиши билан аҳамиятлидир. Лекин, ўқув-материалларини талабалар томонидан мустақил ўрганиш, амалий машғулотларини мустақил бажариш методлари ундан ҳам самаралироқ ҳисобланади, бунда 90 % билим ўзлаштирилади ва кўникма ҳосил бўлади. Демак, талабаларни мустақил ўрганиш, изланиш, муаммоларни мустақил ечиш, амалий таъсирларига йўналтирилган фаол методларни қўллаш яхши самара беради. Ўқитиш жараёнида гуруҳдаги талабалар сони муҳим аҳамиятга эга. Агар гуруҳда талабалар кўпчилик бўлмаса, фаол методдан фойдаланиб, ўқитишни жадаллаштириш мумкин. Агар талабалар кўп бўлса, фаол методлардан фойдаланиш яхши натижа бермаслиги мумкин. Талабаларнинг ҳар бири билан ишлашнинг имкони бўлмайди.

Интерфаол таълим методларини танлашда таълим олувчиларнинг ўқув-билиш имкониятларини, яъни уларнинг ёши, тайёргарлик даражаси, ҳамда, жамоадаги ўзаро муносабатларнинг ўзига хослигини ҳам инобатга олиш муҳим. Ўқув машғулотида тайёргарлик вақтида, таълим методини танлаётиб, биз, албатта, талабаларнинг мустақил ва ижодий ишлаш қобилиятини ҳисобга олишимиз лозим.

Фанга тегишли мавзуларининг ўқитиш кетма-кетлиги ва давомийлиги фаол метод танлашга таъсир кўрсатади. Фаол методларнинг баъзилари талабаларни фаоллаштиришга қанча кўп вақт талаб қилса, топшириқлар ёки амалий фаолиятлари бажарилишига ҳам шунча вақт талаб қилади. Ўқув машғулотида вақт шунчалик чегараланган бўлиши

мумкинки, қўллашда кўп вақт талаб қиладиган фаол методдан фойдаланиши имконини бермайди.

Баъзи фаол методларни қўллашда алоҳида шароитлар талаб қилинмайди, аммо махсус ўқув-моддий шароитлар талаб қиладиган фаол методлардан фойдаланмоқчи бўлсак, у ҳолда дидактик таъминотни амалга оширишимиз лозим.

“Buddying”(Атилье) методида эса талабалар томонидан турли вазифаларни бажарувчи мутахассислар (рассом, дизайнер, конструктор, технолог) ролларига тақсимланиб ателье муҳити ҳосил қилинади, яъни талабалар ролли фаолиятни бажарадилар. Бу орқали уларни келгуси меҳнат фаолиятига тайёрлаш, ўзларини ишлаб чиқариш муҳитида тасаввур қилиш ва бунинг натижасида улар реал ҳолатни акс эттиради. Бу эса талабаларни тезроқ ўзларини касб эгаси сифатида кўришлари ва касбга бўлган қизиқларини, шу билан бирга фаолиятда учрайдиган қийинчилик ва муаммоли вазиятларга тайёр бўлиб боради. Бу методларнинг барчаси амалий фаолиятга йўналтирилган бўлиб, талабаларда ижодий яратувчанлик, конструкторлик ва технологик компетенцияларини ривожлантиради.

“team creative collections” (Криатив коллекция яратамиз) методи “Тикув буюмларини конструкциялаш” фанида қўлланилади. Ушбу метод жамоавий ишлашга мўлжалланган бўлиб, гуруҳдаги барча талабалар ҳамкорликда яъни уларга ўқитилган бўлим бўйича коллекция яратиш топшириғи берилади. Гуруҳли тарзда ҳамкорликда либос эскизлари чизилади ва энг креатив (ноанъанавий) деб топилган эскизлар устида иш олиб борилади. Талабалар ўзлари ўзаро келишган ҳолатда либос эскизларини танлаб олиб, тайёр либос ҳолатига келтиради. Иш ниҳоясига етганда гуруҳ талабалари томонидан кўргазма уюштирилади ва намойиш кўрсатилади. Бу методнинг афзалликлари талабаларни ҳамкорликда ишлаш, либос яратишдек ижодий фаолиятни ўзаро фикр алмашиш орқали креатив ғояларнинг яралиши намаён бўлади. Талабаларда дизайн соҳасига янада қизиқиш ортиб, тайёр коллекцияни турли кўрик танлов ва ҳафталикларда намойиш этиш орқали ўзларини меҳнат бозорида танитиш имкони юзага келади.

Хорижий давлатларда дизайн таълимини амалга оширишда фикрлаш жараёнини фаоллаштириш, янги ғояларни, янги либос дизайнини излаб топишга ундовчи эвристик методлар кенг қўлланилади.

Кийимни яратишда янги ёндашув ёки янги нуқтаи назарлардан бири бу инверсия методи ҳисобланади. Янги вазифани излаб ёки ўйлаб топиш жуда қийин. Кўпроқ янги ечимларни излаш методларини топиш мумкин. Агар бирон-бир объект одатда ташқаридан кўриб чиқилса, инверсия методида ичкаридан текшириш зарур ҳисобланади. Мисол учун, агар кийим детали (масалан, чўнтак) ҳар доим горизонтал жойлаштирилган бўлса, инверсия методида, бу детални вертикал ҳолатда қўйиш ёки бурчак остида жойлаштириш мумкин бўлади. Ағдариш, тескарисини ўгириш, жойларини ўзгартириш - бу ғоялар инверсия методи моҳиятини тавсифлайди.

Инсоний муносабатлар соҳасида кўпинча эмпатия методидан фойдаланилади. Эмпатия инсондан маълум бир образга киришни талаб қиладди. Машқ қилиш орқали ушбу методни қўллаш кўпчилик одамлар учун самарали бўлиши мумкин. Аналогия ва эмпатия методлари якка ҳолда ёки гуруҳда, масалан, мусобақаларда либослар тўпламини намойиш этиш учун яратишда фойдалидир.

Фантазия методи дизайн маҳсулотини яратишда янги ғояларни пайдо бўлишига олиб келади ва аниқ бўлмаган буюмлар ёки жараёнларда фойдаланилувчи фантастик фикр юритиш билан яқунланади. “Фантазия – бу ўтмишни қайта ишлаш асосида янги образлар яратишдан иборат рухий жараён” [1, 17с].

Кийим яратувчи кишилар учун фантазия жуда муҳим аҳамиятга эга. Янги, мавжуд бўлмаган моделни яратиш учун ривожланган, бой фантазия зарур. Фантазияси ривожланмаган инсон учун ҳар қандай кийим эскизини яратиш қийин ва иложсиз ҳолат ҳисобланади. Ижодий фикр (образ-ғоя) кузатиш натижаси ва уни баҳолашда пайдо бўлади. Дизайн предмети яратишдан олдин қуйидаги саволларни ҳал қилиш зарур:

Ғоянинг моҳияти нима ва у нимани англатади?

Ким учун мўлжалланган?

Мақсади нима?

Буюм ўз вазифасини бажариши учун қандай шаклга келтириш керак?

Ғояни шаклда намоён қилиш учун қандай композицион қарорлар (ҳажми, ранги, фактураси)ни қўллаш керак, унинг конструкцияси қандай?

Қандай материаллар ва воситаларни қўллаш керак?

Атроф-муҳит билан стилистик боғлиқми?

Маҳсулот ўзгарувчан инсон эҳтиёжларини қондирадими?

Тақдим этилган маҳсулот иқтисодийми, рентабеллими?

Янги нималар таклиф қилинади?

Эскизлашда қўйилган муаммони янги комбинациялар методидан фойдаланиб, муаммонинг икки ёки ундан кўп муҳим йўналишлари аниқланади. Кейин, ҳар бир йўналиш учун ғоялар таклиф қилинади ва уларни амалга ошириш йўлларининг бир нечта усуллари тузилади. Бу ҳолда ижодий ечимлар кўпинча нарсалар, жараёнлар ёки ғояларни янги комбинацияларини яратиш усули орқали топилади. Масштабдаги кийим модели эскизи “тасаввур майдони”да ўз аҳамиятига эга. Бу “майдон” буюм шаклига кичик ўзгаришлар қилинганда, бутун бир маҳсулот шаклини ўзгартириб юбориш имконини беради. Шундай қилиб, эскизни буюмни ташкил қилувчи детал ва узеллар кўринишини осон ўзгартириш модели сифатида кўриб чиқиш мумкин. Масштаб эскизи кўплаб эскизлардан керакли вариантни танлаб олишда вақт сарфини қисқартиради. Эскиз барча “излаш майдони”га эътиборсизлик қилиб, ўз диққатини мақбул ечимлар кутиш мумкин бўлган кичик қисмларга диққат қаратишга ёрдам беради.

Дизайн-таҳлилининг мақсади-бу маҳсулотнинг нима учун шундай эканлигини, унинг ишлари асосида қандай тамойиллар мавжудлигини тушунишдир. Талабалар маҳсулотни таҳлил қиладилар ёки бир неча ўхшаш маҳсулотларни солиштирадилар, ва бу шакл, материал, ишлаб чиқариш усули, фойдаланиш учун кўрсатмалар нима учун танланганлигини тушунишга ҳаракат қиладилар. Дизайн-таҳлил кийим моделларини

ишлаб чиқиш ва тайёрлашнинг ижтимоий ва иқтисодий асосларини кўриб чиқиш имконини беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1.Озерова Т.В. Формирование конструкторско-технологической компетенции будущего педагога профессионального обучения: Автореф. Дис. ... канд. пед. наук. - Екатеринбург.: 2007. - 17 с

2. Ражабова С.Ю. Бўлажак касб таълими ўқитувчилари касбий-педагогик компетентлигини ривожлантиришнинг устувор компонентлари. // Узлуксиз таълим. – Тошкент. 2018.- № 4. – Б.90-94